

Smartphones, toestaan of niet?

Helderheid dankzij een ethisch gesprek

Moeten we smartphones op school toestaan, of niet? Het is een vraag die op veel scholen leeft. Zo ook op X11, een school voor media en vormgeving in Utrecht, waar leerlingen komen die zich graag willen ontwikkelen op het gebied van vormgeven, grafisch ontwerpen en digitale media. Een school waar technologie niet weg te denken is.

Hoe kom je tot het antwoord op deze vraag? Op X11 zien ze dat smartphones aan de ene kant verrijkend, en aan de andere kant verstorend zijn. Docenten en schoolleiding voelen de onrust in school door mobieltjes groeien. Maar de school ziet het ook nadrukkelijk als haar opdracht leerlingen goed om te leren gaan met technologie, en kun je smartphones dan wel verbannen?

Aanleiding voor een gesprek. Om dat gesprek gefundeerd en gestructureerd te voeren, organiseert X11 een sessie met het hele team aan de hand van het *Ethiekkompas* van Kennisnet. Het *Ethiekkompas* is een praktische tool voor onderwijsteams die aan de slag willen met een ethische vraag rond digitalisering. De gespreksmethodiek stelt waarden centraal, en levert een gestructureerde reflectie en afgewogen antwoord op.

Hoe komt X11 tot een antwoord op haar vraag rondom smartphones op school? We volgen de stappen die het team samen doorloopt:

Stap 1: formuleer samen de ethische vraag

Stap 2: geef eerste reacties op de vraag

Stap 3: bespreek de belangrijkste waarden

Stap 4: geef argumenten vóór en tegen

Stap 5: weeg de waarden

Stap 6: formuleer samen een afgewogen antwoord

Stap 1: Formuleer ethische vraag

Er wordt gerefereerd aan de aanleiding voor het ethisch gesprek: een groeiende onrust in de school en tijdens de les. Teamleden constateren dat er allerlei nieuwe technologische mogelijkheden zijn gekomen, maar dat we jongeren daar helemaal niet op hebben voorbereid. Ook wordt gezocht naar de juiste reikwijdte van het gesprek: gaat het alleen om mobieltjes of ook om smartwatches? En hoe zit het met laptops, geeft dat niet dezelfde problemen? Uiteindelijk formuleert het team van X11 de volgende ethische vraag:

Is het goed om smartphones toe te laten op school?

Stap 2: Verzamel eerste reacties op de vraag

Uit het team van X11 komen verschillende eerste reacties op de geformuleerde ethische vraag. De volgende opmerkingen worden gemaakt:

- 'Mentale gezondheid is belangrijk! Er zijn steeds vaker leerlingen die kort slapen omdat ze tot laat met hun mobiel bezig zijn, die zitten dan vermoeid in de klas. Sociale vergelijkingen nemen toe doordat leerlingen zoveel op social media zitten.'
- 'Ik merk dat leerlingen in brokjes leren, kennis niet kunnen koppelen. Er is weinig langdurige focus.'

- 'Dit soort onderwerpen zorgt intuïtief voor wrijving en emotie. Daarnaast zijn er rationele argumenten om mee te nemen.'
- 'We hebben een verantwoordelijkheid om leerlingen hiermee te leren omgaan, want ze krijgen er sowieso ook buiten school en later in hun werk mee te maken. Het hoort bij het leren voor het leven. Maar ik vraag me af of we in staat zijn hen op dit moment goed genoeg te begeleiden.'
- 'Is het ook mogelijk om leerlingen te begeleiden zonder smartphones in de klas? Of alleen in lessen over smartphonegebruik?'
- 'Leerlingen in deze leeftijdsfase zijn zich nog weinig bewust van het effect dat mobielgebruik op hen heeft.'
- 'Sociaal heeft het veel impact: conflicten ontstaan online en gaan in de klas, en continu online, door.'

Stap 3: Benoem de belangrijkste waarden

Alle leden van het team bedenken eerst voor zichzelf welke waarden belangrijk zijn op X11. Dan volgt er een gesprek over de ingebrachte waarden. Het team formuleert de volgende belangrijke gedeelde waarden:

- Eigenheid ('Op X11 kun je jezelf zijn')
- Acceptatie/Gelijkwaardigheid
- Veiligheid
- Gezondheid en Welbevinden
- Verantwoordelijkheid
- Autonomie
- Verbondenheid

Jezelf kunnen zijn en acceptatie worden door het team van X11 aangemerkt als heel belangrijk.

Stap 4: Stap 4: Met behulp van waarden geeft iedere deelnemer argumenten vóór en tegen

Teamleden wordt gevraagd: welke argumenten vóór en welke argumenten tegen kun je bedenken? Bedenk bij het argumenteren: Welke waarde wordt bevorderd of bedreigd?

Het team van X11 geeft de volgende argumenten **vóór**:

JA, het is goed om smartphones op school toe te laten...

... want het toelaten van smartphones op school bevordert de (eigen) **verantwoordelijkheid** voor het omgaan met smartphones, binnen en buiten de school.

... want de **autonomie** van leerlingen wordt geborgd, doordat zij zelf mogen bepalen hoe ze omgaan met hun mobiel.

... want ook dit type **verbinding** moeten we, net als in de hele maatschappij, toestaan.

... want het kan de **nieuwsgierigheid** van leerlingen stimuleren.

De groep geeft de volgende argumenten **tegen**:

NEE, het is niet goed om smartphones op school toe te laten...

... want **verbondenheid** met anderen wordt bedreigd door afleiding van de telefoon.

... want de **veiligheid** wordt bedreigd omdat alles gefilmd kan worden/ leerlingen de gevolgen van gebruik niet kunnen overzien/het verslavend is.

... want de eigen **verantwoordelijkheid** van leerlingen wordt bedreigd door de verslavingsgevoeligheid van smartphones/ social media.

... want het beperkt leerlingen in hun **vrijheid** en **veiligheid**.

... want het zet de mentale **gezondheid** van leerlingen onder druk.

... want de **leeropbrengst** gaat achteruit.

Stap 5: Op basis van alle argumenten gaat het team aan de slag met waarden wegen

Het team vindt dat de verantwoordelijkheid van school om leerlingen op een goede manier te leren omgaan met smartphones zwaar weegt, maar komt tot de conclusie dat X11 op dit moment nog niet voldoende is staat is om leerlingen hierbij goed genoeg te kunnen begeleiden. Het welbevinden, de verbinding met elkaar en de zorg voor leerlingen weegt voor het team van X11 zwaarder. Smartphones toelaten zonder goede begeleiding, dat kan niet, zo wordt geconcludeerd. Alleen als de voorwaarden op orde zijn kunnen smartphones mogelijk ruimer worden toegelaten en ingezet in school.

Stap 6: De deelnemers formuleren samen een afgewogen antwoord

Het team bespreekt met elkaar, terugkijkend op de argumenten uit stap 5, wat het antwoord op de ethische vraag moet zijn. De groep concludeert dat gaat om een *voorlopig* antwoord op de vraag, omdat de school leerlingen wil betrekken bij het definitieve besluit.

De groep komt tot het volgende (voorlopig) antwoord op de vraag 'Is het goed om smartphones toe te laten op school?':

Nee, tenzij de voorwaarden op orde zijn om leerlingen hierbij goed te kunnen begeleiden.

Het team van X11 bespreekt de volgende vervolgacties en overwegingen:

- We moeten leerlingen in dit proces betrekken.
- Wat zegt onderzoek? Ook dat moeten we goed uitzoeken en bij het beleid betrekken.
- Er is in dit gesprek veel over de zorg voor leerlingen gesproken, maar de aanwezigheid van smartphones in de klas heeft ook veel invloed op docenten en de context waarin zij hun werk doen, omdat smartphones ten koste gaan van de rust in de klas.
- Specifieke regels en praktische oplossingen voor het nieuwe beleid moeten nog verder worden uitgewerkt. Leerlingen hebben nu bijvoorbeeld geen kluisjes, dus als de school kiest voor een 'thuis of in de kluis'-beleid, moeten die geplaatst worden.

Stap 7: Evalueer

Men vond het nuttig om aan de hand van waarden een gesprek over smartphonebeleid te voeren en op deze manier goed met elkaar stil te staan bij dit thema (Zie ook het kader voor uitgebreidere reacties van deelnemers).

[kader]

Moniek Rieter, directeur

‘Het heeft duidelijk gemaakt dat we nu een stap moeten zetten’

‘In het onderwijs zijn we nogal van de mitsen en maren en we hebben de neiging te blijven hangen in open vragen. Het werken met een gekaderde ethische vraag maakt de reacties van deelnemers scherper. Het dwingt je een antwoord te geven en houdt je weg bij zwalken en compromissen sluiten.

Dit gesprek heeft duidelijk gemaakt dat we nu een stap moeten zetten. Op X11 hebben we de neiging om vooral naar de zorg voor leerlingen te kijken, en minder naar die voor onszelf. Maar in de loop van het gesprek werd duidelijk dat we onder de huidige condities ons werk niet goed kunnen doen. Dit komt naar boven omdat je echt met elkaar de tijd neemt om een onderwerp van verschillende kanten te bekijken.

Voor scholen die ook het Ethiekkompas willen inzetten, zou mijn advies zijn: neem echt de tijd. Onze volgende stap is om een ethisch gesprek met leerlingen te organiseren. Per september willen we nieuw beleid laten ingaan.’

Marco Gordijn, docent Innovatie Prototyping

‘Oog voor het grotere geheel’

‘Ik vind het winst dat we dit gesprek zo gevoerd hebben. Zo vaak nemen we daar de tijd niet voor in het onderwijs. Het vraagstuk is daardoor veel helderder geworden: we hebben een zorgplicht, maar ook de verantwoordelijkheid om leerlingen te leren omgaan met technologie. Die twee waarden raken elkaar als het gaat om smartphones.

Doordat je vanuit waarden een gesprek voert, ga je minder anekdotisch en vanuit je eigen lespraktijk kijken. Je stapt daar even uit: wat voor impact heeft het voor het grotere geheel? Ik denk dat velen van ons het gesprek ingingen vanuit het idee dat mobieltjes gewoon de school uit moeten, maar dat we wat genuanceerder weggingen. Je beseft dat het vraagstuk complexer is dan dat, ook voor de toekomst: welke stappen en welke randvoorwaarden zijn nodig? Om dat te bereiken moet je echt even met elkaar stilstaan.’